

Казахстане: автореф... доктор.дис. – Алматы, 1999. - 7 с.

3. Онгарбаев Т.А., Даленов Ш.Д., Адайбаев Ж.Ж. Пути повышения молочной продуктивности на крупных фермах. - Вестник сельскохозяйственной науки Казахстана, 2006. - №10 - С. 37-40.

4. Алимжанова Л.В., Алимжанов Б.О., Беккожин А.Ж. Экономическая эффективность использования голштинизированного скота для производства молока. // Экономические и социальные проблемы преобразования аграрного сектора. / Материалы межреспубликанской конференции. Акмола, 1993, с. 82-84.

5. Кинеев М.А. О генетических ресурсах животноводства Казахстана и использовании мирового генофонда // Вестник сельскохозяйственной науки Казахстан. 2009. №1. С.46.

УДК 633.854.78: 632.9

Курилич Д. В., здобувач вищої освіти*

Макляк К. М., д-р с.-г. наук, старш. наук. співр.

Інститут рослинництва імені В.Я. Юр'єва НААН

e-mail: kurilich94@gmail.com

РІВЕНЬ ПРОЯВУЦІННИХ ГОСПОДАРСЬКИХ ОЗНАК У ГІБРИДІВ СОНЯШНИКУ, СТІЙКИХ ДО ВОВЧКА

Успіх селекційної роботи в значній мірі зумовлюється рівнем теоретичних розробок і забезпечується наявністю принципово нового вихідного матеріалу. На теперішній час потрібно розвивати такі селекційні напрями, які сприяють поєднанню в одному генотипі максимальної кількості господарських цінних ознак. Це є можливим завдяки використанню ефекту гетерозису та залученню в якості батьківських компонентів ліній – донорів окремих цінних господарських ознак, таких як висока продуктивність, скоростиглість та високий вміст олії в насінні.

Основними чинниками, що лімітують виробництво соняшнику, є значна ураженість сучасних гібридів новими більш вірулентними расами паразитів, зокрема рослиною паразитом – вовчком (*Orobanchecumana* Wall.). Вовчок соняшниковий – це квіткова рослина, облигатний паразит, який широко розповсюджений на території України, особливо в її південно-східних регіонах. Шкідливість вовчка проявляється в зниженні урожайності соняшнику внаслідок живлення паразита, який зневоднює та інтоксикуює рослину, на корінні якої він поселився.

Для ефективною ранньої діагностики ураження селекційного матеріалу соняшнику вовчком селекціонери Інституту рослинництва імені В. Я. Юр'єва НААН застосовують метод оцінки в умовах штучного клімату [1]. Багаторічний процес створення гібридів першого покоління супроводжується обов'язковою

*Науковий керівник – Макляк К. М., д-р с.-г. наук, старш. науков. співроб., зав. лаб. селекції та генетики соняшнику

фітотронною оцінкою вихідного та селекційного матеріалу та виділенням кращих генотипів, що дозволяє до початку польових робіт виділити стійкі генотипи, спланувати схеми схрещувань, прискорити селекційні добори [2].

У зимовий період 2022-2023 рр. використовували насіння вовчка, зібране в Харківській області на полях із суттєвим ураженням соняшника. Серед зразків, що оцінювали, були нові експериментальні гібридні комбінації, створені на основі ліній-стерильних аналогів і відновників фертильності пилку робочої колекції ліній, а також зразків НЦГРРУ. Визначали показник «ступінь ураження» як середню кількість бульбочок паразита на одній обліковій рослині зразка. За ступенем ураження, в першу чергу звертали увагу на зразки із ступенем ураження 0 бульбочок на рослину (стійкі) і менше однієї бульбочки на рослину (слабко уражені). Найменша ступінь ураження була у гібридних комбінацій Сх 1006 А / ХЗУ 3 В, Сх 1006 А / ІУ 075138, Сх 83 А / ІУ 075137 та Сх 83 А / ІУ 075138 (0,00%). Також були і слабко уражені гібридні комбінації, такі як Сх 83 А / ІУ 075139 (0,17%), Сх 808 А / Х 1814 В, Сх 808 А / ІУ 075135, Сх 81 А / Х 1814 В, Сх 81 А / ІУ 075137 (0,22%), Сх 808 А / ХЗУ 10 В (0,25 %), Сх 808 А / ІУ 075134 (0,33 %), Сх 1006 А / ХЗУ 39 В, Сх 81 А / ІУ 075135 (0,44 %) та Сх 1006 А / ІУ 075134 (0,56 %).

Для забезпечення максимальної ефективності використання земельних і матеріальних ресурсів в аграрних підприємствах слід вирощувати гібриди соняшнику, різноманітні за тривалістю вегетаційного періоду. Зокрема короткий вегетаційний період сприяє проходженню рослинами критичних фаз розвитку до початку періоду високих температур повітря влітку, а також забезпечує толерантність до гнилей восени завдяки прискореному висиханню кошиків. Зазвичай зменшення тривалості вегетаційного періоду на 12-15 діб супроводжується зниженням урожайності на 20-30%. Але, враховуючи наведені вище переваги ранніх гібридів, селекціонери зосереджені на пошуку таких унікальних гібридних комбінацій, що поєднують ранньостиглість з високою продуктивністю.

Розподіл гібридів на групи стиглості проводять на підставі кількості діб від появи сходів до збору врожаю (повної стиглості). В Україні вирощують гібриди соняшнику чотирьох груп стиглості: ультраранньостиглі (тривалість періоду від сходів до повної стиглості до 100 діб); ранньостиглі (101–115 діб); середньоранньостиглі (116–125 діб); середньостиглі (понад 125 діб). До ультраранньостиглих можна віднести гібрид Сх 1006 А / ХЗУ 39 В (99 діб). До ранньостиглих віднесено гібриди Сх 1006 А / ІУ 075134, Сх 83 А / ІУ 075138 (101 доба), Сх 1006 А / ХЗУ 30 В, Сх 1006 А / ІУ 075138, Сх 1006 А / ІУ 075139, Сх 81 А / ХЗУ 10 В, Сх 81 А / ХЗУ 3 В, Сх 83 А / ІУ 075137 (102 доби) та Сх 1006 А / ХЗУ 3 В (103 доби).

Сучасні високоолійні гібриди соняшнику за сприятливих умов вирощування накопичують до 65-68 % жиру в ядрі та 48-56 % в сім'янці. Вміст олії в насінні може сильно варіювати в залежності від умов вирощування, особливо вологозабезпеченості, густоти стояння, азотного живлення тощо. У нашому досліді найкращі результати показали гібридні комбінації Сх 1006 А / ХЗУ 39 В (51,16 %), Сх 1006 А / Х 1814 В (54,32%),

Сх 1006 А / ХЗУ 3 В (50,2 %), Сх 1006 А / ІУ 075134 (54,72%), Сх 808 А / ХЗУ 39 В (55,64%), Сх 808 А / ІУ 075136 (52,92 %), Сх 808 А / ІУ 075135 (55,2%), Сх 808 А / ІУ 075139 (54,05 %), Сх 808 А / ІУ 075134 (54,25 %) та Сх 81 А / ІУ 075135 (52,63 %).

Важливе значення для селекції соняшнику має така ознака, як висока врожайність насіння. Вона залежить від продуктивності одного кошика та кількості рослин на одиниці площі. У нашому досліді гібрид Сх 1006 А / Х 1814 В мав врожайність 2,61 т/га, Сх 1006 А / ХЗУ 3 В – 2,77 т/га, Сх 1006 А / ІУ 075134 – 2,58 т/га, Сх 808 А / ХЗУ 39 В – 2,50 т/га, Сх 808 А / ІУ 075136 – 2,58 т/га, Сх 808 А / ІУ 075135 – 2,72 т/га, Сх 808 А / ІУ 075139 – 2,34 т/га та Сх 808 А / ІУ 075134 – 2,74 т/га.

Отже, доведено можливість отримання гібридних комбінацій соняшнику, які поєднують високу урожайність, скоростиглість і стійкість до вовчка: Сх 1006 А / ХЗУ 3 В та Сх 1006 А / ІУ 075134; високий вміст олії у насінні та стійкість до вовчка: Сх 1006 А / ХЗУ 39 В, Сх 1006 А / ХЗУ 3 В, Сх 1006 А / ІУ 075134, Сх 808 А / ІУ 075135, Сх 808 А / ІУ 075134 та Сх 81 А / ІУ 075135.

Література

1. Макляк К.М., Кириченко В.В. Стійкість вихідного матеріалу соняшнику до нових рас вовчка (*Orobanchescutana* Wall.). Селекція і насінництво: міжвід. темат. наук. зб. / НААН, Ін-т рослинництва імені В.Я. Юр'єва. Харків, 2012. Вип. 102. С. 16–21.

Соняшник. Спеціальна селекція: монографія / В.В. Кириченко [та ін.] / НААН України, ІР імені В. Я. Юр'єва, ХНАУ ім. В. В. Докучаєва МОН України. Харків: Новий курс, 2020. 496 с.

УДК 581.9, 635.92.05, 635.924

Кутыбаева Э. К.¹, Бахши М. А.², младш. науч. сотрудники

¹Национального университета им. М. Улугбека

²Ташкентского ботанического сада имени академика Ф.Н. Русанова

e-mail: elya.kutibay82@mail.ru, uz.Breeder@mail.ru

ВИДОВОЕ РАЗНООБРАЗИЕ ФЛОРЫ УРБОЛАНДШАФТОВ НУКУССКОГО РАЙОНА РЕСПУБЛИКИ КАРАКАЛПАКСТАН

Аннотация. В данной статье описаны результаты исследований проведенных в 2022 году в республика Каракалпакстан пригороде Нукуса. Осуществлено описание геоботаническое описание видов обаригенной флоры. В июне месяце произведена интродукция кормовых и лекарственных растений часть которых успешно прошли экологическое испытание на фоне засоления в сильной и средней степени. Рекомендован стрессоустойчивый ассортимент для использования в работах по галофитному сельскому хозяйству и агрофорестии.

Ключевые слова. Флора республики Каракалпакстан, Нукусский район ,